

Quintí Casals Bergés
Universitat de Lleida

El Tranquil Taller de Frederic Castells Ballespí i la seva influència en els inicis del Republicanisme Catalanista a Lleida (1875-1882)

The Frederic Castells Ballespí's
Tranquil Taller and his influence
in the beginning of the Catalan
Republicanism in Lleida (1875-1882)

pàg. 149-157

RESUM

En aquest article s'estudia la fundació i vida d'una associació poc coneguda a la Lleida del segle XIX: el Tranquil Taller. Aquest col·lectiu fou, a més, un promotor del republicanisme catalanista a Lleida de la mà del metge Frederic Castells, el seu únic president. Inspirat en els ideals de Valentí Almirall, alguns dels seus socis van participar en el Primer Congrés Catalanista i sembraren a Ponent el catalanisme, tot i que la història posterior els va oblidar.

PARAULES CLAU

Tranquil Taller, catalanisme, republicanisme, Frederic Castells.

ABSTRACT

This article studies the foundation and life of a little-known association in 19th century Lleida: The Tranquil Taller. This group was also a promoter of Catalan republicanism in Lleida with the help of the doctor Frederic Castells, its only president. Inspired by the ideals of Valentí Almirall, some of his members took part in the First Catalanist Congress and sowed Catalanism in the West of Catalonia, although later history forgot them.

KEYWORDS

Tranquil Taller, Catalanism, Republicanism, Frederic Castells.

INTRODUCCIÓ

Després del fracàs de la Primera República (1873), es produí la reacció monàrquica que portà la Restauració dels Borbó al capdavant de la Corona espanyola (1875). Davant una situació tremendament contrària, el republicanisme espanyol, unit fins al 1874 al voltant del Partido Republicano Democrático Federal (PRDF), creat en 1868, va tardar a donar senyals de vida, tot i que llavors ho va fer disgregat en diversos grups.

A Catalunya, els republicans federals van romandre en el si del Partit Republicà Democràtic Federal (PRDF) de Pi i Margall sota el lideratge de Valentí Almirall fins al juny de 1881.¹ Tanmateix, en aquella data una part important del republicanisme catalanista es va disgregar del PRDF i va renunciar a la teoria del Pacte Sinalagmàtic que proposava Pi i Margall, mitjançant la qual uns estats (regions espanyoles) s'unien lliure i fraternalment per formar una Espanya federal.² L'evolució política d'Almirall i el seu grup partia de la convicció que Catalunya necessitava un estatus polític propi que satisfés la seva natural particularitat, independentment del que pensés la resta de regions espanyoles.

L'octubre de 1880 es va celebrar a Barcelona el Primer Congrés Catalanista promogut pel grup d'Almirall, que va comptar amb 3.000 congressistes vinguts de tot el país i de diverses tendències. Allí es va acordar crear una comissió defensora de la llengua catalana, una acadèmia de la llengua i una comissió de defensa del dret civil català, que creien amenaçats per l'uniformisme del Govern central. Les conclusions del primer congrés i l'evolució cap al catalanisme d'Almirall el van fer trencar de manera definitiva amb Pi i Margall l'estiu de 1881. Alliberat del pimgallisme, va fundar i presidir el Centre Català el 1882, que inicialment pretenia ser interclassista i allunyat dels partits espanyolistes. Almirall volia agrupar només les forces catalanes compromeses amb la defensa política de la llengua, el dret civil, la divisió comarcal i el proteccionisme econòmic. Per desenvolupar aquest projecte es van crear nuclis propagandístics del catalanisme arreu del Principat.

Consolidat el grup, l'any següent, entre el 20 i el 27 de juny de 1883, el Centre va organitzar el segon Congrés Catalanista, en què es va explicitar la crítica al centralisme dels partits dinàstics; es va demanar la cooficialitat de la llengua catalana i, de nou, la conservació del dret català i el proteccionisme per a la indústria nacional. La primera gran acció del Centre Català va ser la redacció del conegut Memorial de Greuges de 1885, adreçat al rei Alfons XII, en què es reivindicava la descentralització administrativa i s'apel·lava al proteccionisme de la indústria catalana.

Altrament a Lleida, durant els primers anys de la Restauració Borbònica, s'imposà, com a Espanya, el liberalisme conservador. Amb tot, es va veure la recuperació del català parlat i escrit, i un interès creixent per la cultura catalana. En aquesta inèrcia va tenir un paper transcendental la Sociedad Literaria y de Bellas Artes de Lérida, que va néixer a primers de 1875 i substituïa l'Ateneo Leridano que havia viscut durant el sexenni (1870-1874). La Sociedad es va instal·lar a l'antic convent de la Mercè, al carrer Sant Antoni de Lleida, i fou controlada gairebé totalment pels mateixos socis, republicans i catalanistes majoritàriament, que tenia l'Ateneo. Aquesta nova institució publicà, primer, el *Cronicón Ilerdense* (1875) i, després, la seva continuació com a *Revista de Lérida* (1875-1879), dirigida per Manuel Pereña Puente. A més, des del 1877 organitzava anualment un certamen científic, artístic i literari per la Festa Major de Lleida al maig, que premiava poesies en castellà i català i fou un digne precursor dels posteriors Jocs Florals de Lleida fins al 1882.

La Sociedad va estar presidida de forma efectiva per Miquel Ferrer de 1875 a 1878 (quan passà a president honorífic, de 1878 a 1882), l'agent de negocis Manuel Sánchez García (Saragossa, ? - Lleida, 1882) de 1878 a 1880 i l'impressor Josep Sol Torrents (Lleida, 1843 - 1923) de 1880 a 1882.³

Tenim constància de la seva existència, així com de la celebració del seu certamen literari fins al maig de 1882, essent la convocatòria de premis variada i no solament religiosa com els promoguts des del 1862 per l'Acadèmia Mariana. (Fig. 1)

Fig. 1. Butlleta d'invitació per a un ball de màscares a la Sociedad Literaria y de Bellas Artes de Lleida en 1880 (Universitat de Lleida, Servei de Biblioteca, Fons Pereña)

Paral·lelament, des de començaments de la dècada de 1880 es produí una progressiva normalització de l'ús del català en les manifestacions escrites a Lleida. Així, la versió definitiva de

¹ *El Diluvio*, 01-05-1881, p. 10.

² Vegeu sobretot, de Francesc Pi i Margall, *La reacció y la revolució* (1855) i *Las Nacionalidades* (1877).

³ *La Mañana*, 29-05-1880, p. 1.

«Glòries de Lleida» apareixia per primer cop escrita en català en 1881, en la *Garlanda: Poètica Ilerdanesa*, editada per Josep Pleyan de Porta.⁴ Aquesta obra recollia, també, els premis atorgats als Jocs Florals de la Societat Literària de Belles Arts de Lleida, entre 1878 i 1880 i altres poesies sobre Lleida. Entre els autors de la garlanda apareixien Maria Josepa Massanés, Àngel Guimerà, Frederic Soler (Pitarra), Francesc Ubach, Lluís Roca i Josep Pleyan de Porta, que oferien un primer conjunt de relats de Lleida en versió poètica, i que potser hauríem de considerar com la primera gran obra coral lleidatana de la Renaixença a Lleida. Altrament, la premsa engegava en 1883 la seva relació amb el català amb la publicació de *Lo Garbell*, dirigit pel metge republicà Camil Castells, el primer rotatiu en llengua catalana del segle XIX a Lleida.

Finalment, per donar sortida civil a l'embranchida del moment, van aparèixer dues institucions en el darrer quart de segle XIX promogudes per l'advocat Frederic Renyé i Viladot (Lleida, 1849 - 1903), que impulsaren el catalanisme cultural i polític a Lleida.⁵ Així, en 1878 fundava, amb un grup de catalanistes l'Associació Catalanista, que en 1895 instaurà els Jocs Florals de Lleida, que es van mantenir fins al 1923. Poc després, el mateix Renyé, amb Josep Pleyan de Porta, va fundar l'Associació Excursionista Ilerdanesa (1884-1891). Paral·lelament, Renyé començava a publicar, dos anys més tard i amb Pleyan de Porta de nou com a principal col·laborador, l'*Àlbum històric monumental pintoresch de Lleyda* y sa província, que estava en la línia de les obres publicades en fascicles a Europa per exaltar el patrimoni monumental dels pobles i ciutats. Aquest àlbum va aparèixer en diversos lliuraments entre 1880 i 1883, i fou il·lustrat amb quaranta-quatre heliografies (antic procés fotogràfic) de monuments i paisatges lleidatans, comentades per diversos escriptors.⁶ Sens dubte, la figura de Renyé és primordial per enllaçar el catalanisme lleidatà de l'últim quart de segle XIX amb la joventut d'inicis del segle XX.

EL TRANQUIL TALLER

Dins aquesta primera embranzida catalanista, en l'últim quart del segle XIX, concretament a mitjan 1877, inaugurava la seva activitat *Lo Tranquil-Taller*, una societat lleidatana, poc coneguda avui, que va tenir un caràcter clarament catalanista i volia promoure l'art i els oficis en la classe treballadora. La societat es va situar en un edifici-magatzem a la Rambla Cabrinety, davant el carrer de la Trinitat, al començament de l'avui anomenada Rambla de Ferran:

*El edificio que hoy ocupa es de nueva y sólida construcción y propio de las Sras. Doña Antonia Rosinach, viuda de Rabasa, y Dª Carmen Domingo, viuda de Bres.— En la planta baja, destinada a Salón de reuniones en su mayor extensión, se contienen además la guardarropía y tocador para señoras.— En el piso principal se establecen varios obradores y talleres, Sala para Juntas, Secretaría, Archivo, Biblioteca y un salón donde se servirán algunos refrescos los días de reunión o baile, destinándose el segundo piso a almacenes.*⁷

Al seu costat hi havia la fàbrica de licors de Joaquim Lamolla, que també regentava una taverna amb billars.

És probable que per la situació de la seva seu, en una nau de treball desocupada, i la dedicació dels socis a activitats artístiques, intel·lectuals i d'investigació laboral, se li atorgués el nom de Tranquil Taller a la societat, malgrat que cap document consultat precisa l'origen del nom.

Segons informaven Carme Torres i Romà Sol (1990: 2), l'any del centenari de la seva fundació (que segons la seva opinió es produí en 1878),

El Tranquil-Taller desenvolupà una tasca a mig camí entre el lleure i la cultura, tot proposant-se «facilitar el estudio del arte y fomentar su conocimiento en nuestra Ciudad». Inicià les seves activitats quan les festes de Carnaval organitzant la cavalcada de rebuda de S. M. Carnestoltes (1878). «Destacó — diu la premsa — los nuevos gigantes construidos por el Tranquil-Taller, y los bailes populares de cabezudos, bastonets i moxiganga que alcanzaron una gran ovación en toda la ciudad.

Tanmateix, tal com han documentat Sandro Machetti i Esther Martí, el Tranquil Taller ja tenia una notable presència en la paraescenografia lleidatana (escenografia no teatral) des del 1877, participant en la decoració de diversos espais públics, sobretot a les festes locals: processons, cavalcades o concerts (MACHETTI 1995: 143-147 i MARTÍ 2015: 274-279). També constaten la mort sobtada del seu primer vicepresident, Joan Reñé Romeu, l'11 d'octubre de 1877.⁸ Amb tot, la seva incidència en la vida cultural de la ciutat, com els mateixos autors apunten, fou molt superior. Així, el Tranquil Taller de Lleida estava en la línia dels ateneus fundats arreu del país durant els primers anys de la Restauració. Segons informava el diari *La Mañana*, el 5 de novembre de 1879,

⁴ *Garlanda: poética ilerdanesa / composta per Maria Josepha Massanés de González ... [et al.]; publicada per Joseph Pleyan de Porta; e il·lustrada ab los retratos dels autors y fotografats fets de dibuixos a la ploma per Joan Serra y Pausas*, Lleida, Josep Sol, 1881.

⁵ Frederic Renyé fou un defensor del dret civil català, elevat a les Corts en 1882, i en 1890 era nomenat alcalde de Lleida.

⁶ Josep Pleyan de Porta i Frederic Renyé i Viladot, *Àlbum històric, pintoresch y monumental de Lleyda y sa província*, Lleida, Estampa de Josep Sol Torrens, 1880 (416 p.).

⁷ *Revista de Lérida*, 6 (10-02-1878), p. 46-48.

⁸ *Revista de Lérida*, 41 (21-10-1877), p. 328.

s'havia fundat a Terrassa el Ateneo Libre, el 19 d'octubre:

*La fundación de este Ateneo, solo tiene el noble fin de difundir la ilustración entre la clase obrera, a imitación de la Sociedad el Centro de Lectura de Reus, el Tranquil Taller de Lérida, el Centro Artístico de Olot, los Ateneos de Igualada, Tarragona, Gerona, Sans, Vic y otras muchas poblaciones de Cataluña.*⁹

L'any següent, al maig-juny de 1879, segons informava el *Diario Oficial de Avisos de Madrid*, el Tranquil Taller tenia previst organitzar «una exposición de productos industriales, agrícolas y comerciales del país, que tendrá el carácter de permanente, pudiendo cada expositor tener los suyos espuestos gratuitamente durante 30 días».¹⁰ Tanmateix, segons el *Diari Català*, dirigit per Almirall, l'associació va haver de suspendre la inauguració de l'exposició, prevista per a la Festa Major de Maig, concretament el dia 11, i la va posposar fins al 24 de juny, dia de Sant Joan.¹¹

Finalment, tal com posava de manifest el metge Frederic Castells Ballespi (Lleida, 1851 - Tona, 1897), primer, i probablement únic, president de l'entitat,¹² la societat, que era «protectora de los adelantos materiales, la cual con un celo y perseverancia que habla muy alto en su favor, ha logrado reunir en su seno cuantos elementos encierra aquella población, favorables a los intereses del progreso y del Trabajo». La mostra es presentà a la nau que tenia la societat a la Rambla Cabrinety. La *Ilustración Española y Americana* lloava la iniciativa i publicava un gravat de la mostra realitzat pel reconegut artista barceloní Josep Lluís Pellicer i Fené (1842-1901). Manuel Bosch, corresponsal de *La Ilustración*, afirmava que:

*No hace mucho que, con el título de Tranquil-Taller, se estableció en la culta ciudad de Lérida una Sociedad protectora de los adelantos materiales, la cual, con un celo y perseverancia que habla muy alto en su favor, ha logrado reunir en su seno cuantos elementos encierra aquella población, favorables a los intereses del progreso y del trabajo, sin distinción de clases ni opiniones.*¹³

Unes planes més endavant, *La Ilustración* tornava a lloar la tasca de la nova associació:

Dignos son de vivos elogios, esfuerzos tan laudables en pro del espíritu de asociación y de la noble causa del

*trabajo como el que acaba de realizar la del Tranquil-Taller de Lérida, cuyo ejemplo nos sería grato ver imitado en todos los demás centros que, por su importancia fabril, comercial o agrícola, están interesados en la creación de sociedades con análogos fines.*¹⁴

En l'exposició es van mostrar productes agraris de la terra, però també altres treballs d'indústries varies i diverses mostres tipogràfiques de la ciutat.¹⁵ (Fig. 2)

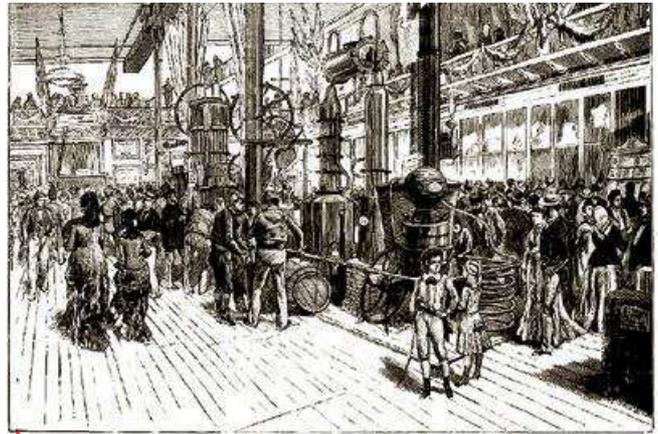

Fig. 2. Exposición industrial y agrícola, organizada por el Tranquil Taller en 1879 (*La Ilustración Española y Americana*, número 33, 30 d'agost de 1879, p. 142).

Aquesta fou la primera exposició de caire industrial i comercial que es feia a Lleida. En la mostra es van atorgar uns premis per un jurat presidit pel poeta Lluís Roca i Florejachs, els quals foren lliurats el 8 de setembre de 1879, en una llúida sessió que s'emblemà amb un concert dels músics de la societat dirigits pel senyor Manuel Herrera, president de la secció musical del Tranquil Taller, que comptava amb el lletraferit local Salvador Revés, com a secretari, i una secció de guitarres i bandúrries que acompanyaven els cantaires.

El corresponsal del *Diari Català* conclouia: «Content pot estar lo Tranquil Taller ab sa obra tant ben comensada y millor acabada».¹⁶ Poc després, el 28 de setembre de 1879, es va organitzar, conjuntament amb la *Sociedad Literaria de Bellas Artes de Lérida*, amb la qual mantenien uns llaços d'amistat molt estrets i de la qual era soci també el president Frederic Castells, la resolució del certamen literari que aquesta havia convocat per al maig i no s'havia pogut celebrar.¹⁷

⁹ *La Mañana*, 05-11-1879, p. 1.

¹⁰ *Diario oficial de avisos de Madrid*, 24-05-1879, p. 3; *La Iberia*, 24-05-1879, p. 3.

¹¹ *Diari Català*, 20-05-1879, p. 5.

¹² *La Unión*, 14-10-1879, p. 3.

¹³ *La Ilustración Española y Americana*, 33 (30-08-1879), p. 142.

¹⁴ Ídem, p. 149.

¹⁵ *Diari Català*, 80 (21-07-1879), p. 2.

¹⁶ *Lo Tibidabo*, 22 (16-08-1879), p. 3; *Diari Català*, 13-09-1879, p. 5.

¹⁷ *Diari Català*, 02-10-1879, p. 5; i *La mañana: diario político*, 1125 (10-10-1879), p. 1.

En aquesta línia de col·laboració entre ambdues societats, l'any següent, el 12 de maig de 1880, el Taller va donar una copa de plata en el certamen organitzat per la *Sociedad Literaria*, «referente al establecimiento de una Escuela de Artes y Oficios en Lérida y medios para su sostenimiento».¹⁸ El lliurament de premis es va fer, com era habitual, per la Festa Major de Lleida, l'11 de maig. Aquell mateix dia, a la tarda i la nit es van celebrar balls en el saló del Tranquil Taller i del Casino d'Artesans.¹⁹

Dos anys després, el febrer de 1881, inaugurava els seus assajos la coral *El Taller Ilerdense*, sorgida en el si de lo Tranquil Taller.²⁰ A banda d'animades festes, la societat també va promoure un cicle de conferències, l'abril de 1881, amb destacats republicans del moment com Manuel Pereña Puente, Camil Castells (també metge i germà de Frederic, sobre la prostitució des d'un punt de vista mèdic), Francesc Malet (història del periodisme), Josep Sol Torrents o Josep Maria Vallés i Ribot (sobre l'ensenyament de la classe treballadora), a més d'un concert de l'Orfeó Ilerdense en benefici del poble de Puigcerçós, que havia patit un esfondrament geogràfic.²¹

La direcció del Tranquil Taller va estar encapçalada, fins al maig de 1881, per Frederic Castells, data en la qual es va traslladar a Barcelona. Per acomiadar-lo, l'Orfeó Ilerdense li va dedicar una serenata, la nit del 12 de maig de 1881, «per sa acertada direcció que habian fet d'aquell lo centro més artístich y més lluhit de Lleyda».²²

Dos dies després, el dissabte 14 de juliol, Castells va donar una conferència sobre catalanisme al centre, la ressenya de la qual ens pot il·lustrar sobre el seu pensament. Així, segons el corresponal del *Diari Català*:

La concurrència fou principalment d'artesants [sic], per quin motiu exposà algunes interessants consideracions sobre'ls progressos de la clase obrera permeten-se atinats consells a la mateixa al objecte de apartar-los de tota absorció que deprimís son modo de ser y obrar individual. Realzar sa pròpia personalitat per los medis que ja posa en pràctica com un [sic; entenem 'ho'] son lo perfeccionament de son treball y la cultura de sa intel·ligència, y aspirar a sa regeneració per medi de la llibertat, és lo canal que'l orador senyala al obrer per arribar a sa emancipació completa aixís en lo terreno material com en lo moral. S'estengué en demostrar que'l

dia en què la llibertat, igualtat y la fraternitat consideradas científicament, obtinguin son triunfo definitiu sobre la terra, la humanitat serà dixosa y hauran conseguit lo grau de perfecció més complert.

*Entrà luego en lo fondo del tema proposat, exposant en la cura de sa peronació los caràcters distintius del Catalanisme, ses progresos y tendencias a millorar las condiciones d'una regió tant important com Catalunya y desfent los núvols que tractan d'amontegar sobre'l catalanisme tots quants veuen ab enveja un moviment tan profitós. Després d'enumerar brillantment la cultura y las glorias de la nostra terra, terminà sa peronació, que fou premiada ab nutrits aplausos.*²³

En conseqüència, la ideologia de Castells anava en la línia democràtica d'inclusió de la classe treballadora i de reivindicació de drets individuals i col·lectius a través del catalanisme. Per això, el Tranquil Taller es va implicar tant en el progrés de la classe treballadora com del catalanisme, instal·lant, l'1 de setembre de 1879 una bústia del *Diari Català* (1879-1881), dirigit per Valentí Almirall, on es podia dipositar cartes i butlletes de subscripció.²⁴

El Tranquil Taller es va implicar tant en el progrés de la classe treballadora com del catalanisme, instal·lant, l'1 de setembre de 1879 una bústia del Diari Català, dirigit per Valentí Almirall, on es podia dipositar cartes i butlletes de subscripció.

L'any següent (1880), Frederic Castells va participar en el Primer Congrés Catalanista, celebrat el 9 d'octubre, en representació del Tranquil Taller, implicant la institució en la Renaixença

¹⁸ *Crónica de Cataluña*, 24-01-1880, p. 3.

¹⁹ *Diari Català*, 12-05-1879, p. 5.

²⁰ *Diari Català*, 05-02-1881, p. 3.

²¹ *Diari Català*, 07-04-1881, p. 4; 10-04-1881, p. 4; 13-04-1881, p. 4; 22-04-1881, p. 4; 20-05-1881, p. 3.

²² *Diari Català*, 637 (14-05-1881), p. 4.

²³ *Diari Català*, 639 (16-05-1881), p. 2.

²⁴ *Diari Català*, 01-09-1879, p. 1.

del país.²⁵ També va acollir a Valentí Almirall, el 29 d'octubre de 1880, en la visita que va fer en el seu pas entre Balaguer i Barcelona. Poc després, en un article publicat al diari *Lo Catalanista*, Almirall explicava que «lo Tranquil Taller, que és sens dubte l'associació més activa de la província puix que els joves que en gran part lo formen han portat a execució una pila de pensaments transcendents. *Lo Tranquil Taller* és una institució molt distinta de lo que indica lo seu títol».²⁶ (Fig. 3)

Fig. 3. Valentí Almirall i Llozer (Barcelona, 8 de març del 1841 - íd. 20 de juny del 1904), advocat, periodista i polític català, considerat un dels pares del catalanisme federalista modern (imatge de *Diari Català*, 1879, Wikipedia).

Tot i l'incipient catalanisme que van mostrar aquest grup de republicans, fins al maig de 1881, almenys, es van mantenir, com Almirall, en el si del PRDF dirigit per Francesc Pi i Margall. Així, en la primera participació electoral republicana de la Restauració, esdevinguda a les eleccions municipals del maig de 1881, la candidatura presentada pel PRDF a Barcelona anava signada per Valentí Almirall com a president del Comitè Democràtic Federalista de Barcelona i Josep Maria Vallés i Ribot com a vicepresident, els líders de les dues tendències del partit a Catalunya, la catalanista i la pactista federalista. Entre els candidats hi havia republicans catalanistes com Conrad Roure (advocat), Frederic Castells, Rossend Arús Arderiu (escriptor), Frederic Soler (autor dramàtic) o Jaume Pi i Sunyer, metge; així com altres estrictament federals com Carlos Castroverde, catedràtic, o Marià Sans, hisendat.²⁷

Però com hem vist, el grup catalanista dels federals catalans havia fet els primers passos per emancipar-se en els anys previs. A Lleida, el dia de la visita d'Almirall el 1879, fou rebut per Frederic Castells i Ballepsí, Frederic Renyé i Francesc Malet, tots tres participants en l'esmentat primer Congrés Catalanista de 1880.

Amb tot i amb això, en els darrers dies de la permanència dels federals catalanistes en el PRDF, el Tranquil Taller va participar en la rebuda de Francesc Pi i Margall a Lleida, el 22 de maig de 1881, de pas entre Madrid i Barcelona, on havia de fer un gran míting amb Almirall al *Circo Ecuestre*, que, curiosament, segons va dir el mateix Almirall, va significar la seva ruptura, tot i que no ho va dir per carta fins al juliol.²⁸ Aquell dia, el Tranquil Taller va cedir la seva coral perquè cantés fora del restaurant de l'estació, mentre Pi i Margall dinava, en la parada habitual que feia el ferrocarril que cobria aquesta línia.²⁹

Pocs dies després, el 7 de juny, Pi i Margall va venir expressament a Lleida, on va romandre dos dies. Aquell dia va impartir una conferència en la sala d'actes del Tranquil Taller, i, posteriorment, va presidir un banquet en el seu magatzem, amb 200 coberts i l'assistència de representants de 47 comitès republicans de Lleida. La trobada va finalitzar amb un ball, en una jornada republicana molt lluïda, que mostrava uns llaços *fraternals* entre el republicanisme federal d'Almirall i Pi, que el mes següent es trencarien.³⁰ Aquell any, probablement, fou el de major esplendor de la societat, ja que per Sant Joan i per Sant Pere va organitzar dos lluïts balls als camps Elis de Lleida. La seva banda va tocar en la glorieta circular dels camps, convenientment engalanada, així com els jardins adjacents.³¹ Tal com constata el corresponsal de la *Revista de Lérida*:

*Los bailes del «Tranquil-Taller» se ven siempre favorecidos por más numerosa y escogida concurrencia, y que son los únicos que han tenido hasta hoy el privilegio entre nosotros de que en ellos se vean confundidas en armónico consorcio todas las clases de nuestra sociedad. En efecto; lo mismo en las reuniones que ha celebrado en los Campos que en la que tuvo lugar en el nuevo local, lucieron allí sus atractivos de elegante señorita al lado de la graciosa artesana, rivalizando en belleza y donosura.*³²

Segons el corresponsal del *Diari Català*, el Tranquil Taller era:

*Un centro que, encara que no té caràcter oficial, crech que servirà de molt per a unir los moltíssims elements que fins avuy vagaban dispersos, entre'ls que poden dir-se demòcratas històrics, verdaderament autonomistes.*³³ (Fig. 4)

²⁵ *Lo Catalanista*, 18-10-1880, p. 6.

²⁶ *Lo Catalanista*, 16 (31-10-1880), p. 120.

²⁷ *El Diluvio*, 01-05-1881, p. 10.

²⁸ *La Vanguardia*, 30-07-1881, p. 6-7.

²⁹ *Diari Català*, 22-05-1881, p. 3; *Mundo Moderno*, 24-07-1881, p. 1.

³⁰ *Diari Català*, 07-06-1881, p. 3.

³¹ *Diari Català*, 16-06-1881, p. 4; i 23-06-1881, p. 4..

³² *Revista de Lérida*, 8 (24-02-1878), p. 63-64.

³³ *Diari Català*, 12-03-1881, p. 6.

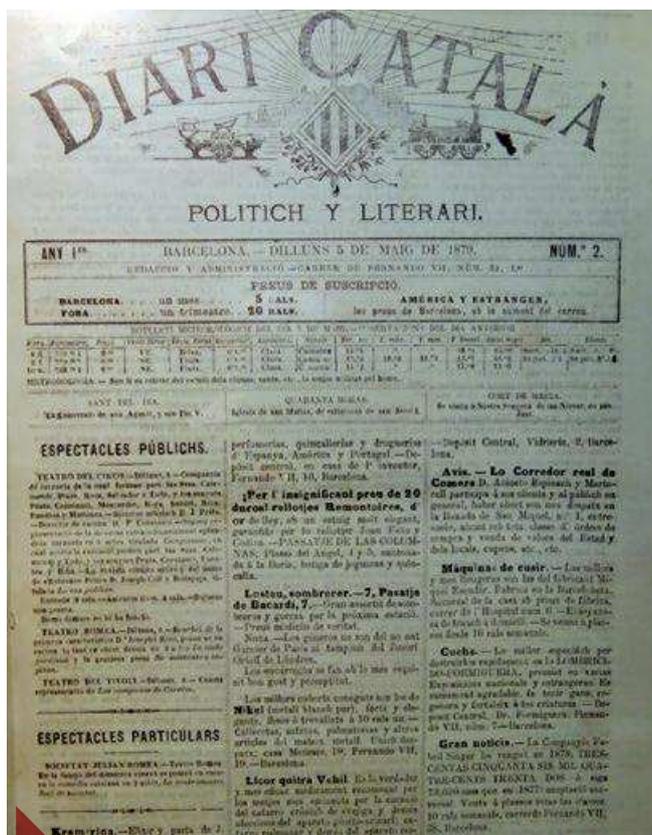

Fig. 4. Portada del número 2 del *Diari Català* del 5 de maig de 1879, i que es rebia al Tranquil Taller (Museu d'Història de Catalunya, Wikipedia)

Tot i els presagis d'aquell periodista, com va succeir amb la *Sociedad Literaria de Bellas Artes*, perdem el seu rastre en 1882, tot i que aquell any encara apareixen les dues associacions en l'*Anuario del comercio, de la industria, de la magistratura y de la administración*, publicat a començaments del 1882.³⁴

En aquest sentit, intuïm que el final del Tranquil Taller degué ser sobtat, probablement lligat a la partença de Frederic Castells a Barcelona. D'aquesta manera, a finals d'abril de 1882 el diari *El Diluvio*, que també es venia a les instal·lacions de la societat i era de tarannà republicà federal, informava que en l'edició del certamen literari de la *Sociedad Artística i Literaria de Bellas Artes de Lleida*, prevista per al maig del 1882, es donaria:

*Una copa, de plata y oro, dádiva del extinguido "Tranquil-Taller" al autor de la mejor trabajo referente al establecimiento de una Escuela de Artes y Oficios en Lérida, y medios para su sostenimiento.*³⁵

En conseqüència, si fem cas de la notícia publicada a *El Diluvio*, la societat va desaparèixer de forma imprevista durant els primers mesos del 1882, ja que en principi tenia previst fer una donació per a un premi atorgat en aquell certamen.

Confirmant la nostra suposició, constatem que la seva pista es perd a partir de llavors en la premsa, ja que no hem localitzat cap més notícia referent a l'activitat d'aquesta pionera societat catalanista i de formació no reglada per a la classe treballadora de Lleida. El final sobtat del Tranquil Taller i la *Sociedad Literaria de Bellas Artes de Lérida* el mateix any 1882, ambdues de tarannà republicà, quan en els anys precedents havien mostrat una vitalitat encomiable, sembla de dubtes i de foscor la causa de la seva desaparició.

CONCLUSIÓ

Davant la doble pèrdua del Tranquil Taller i la *Sociedad Literaria de Bellas Artes de Lérida*, l'Associació Catalanista de Frederic Renyé es va quedar sola i va fer de pont conductor del catalanisme a Lleida fins a l'explosió definitiva cap al 1900. Això va fer, tal com descrivia Valeri Serra i Boldú en 1933, que el catalanisme del segle XX de Lleida «oblidés» l'existència del Tranquil Taller, com a principal precursor del catalanisme a Ponent:

He vist els començaments del catalanisme a les terres de Lleida. He conegut els precursors, bona gent a carta cabal; eren tan pocs que es podien comptar amb els dits, entre ells, Frederic Renyé i Viladot, instauradors a Lleida dels Jocs Florals, el proselitisme del qual feu que ben aviat es veiés enrotllat de l'Enric Arderiu, Joan Bergós, Manuel Espluga i Enric, Manuel Roger de Llúria, Salvador Rebés, per a no citar sinó la gent que avui en diríem vella. Aquesta colla que estava adherida a la Unió Catalanista, tenia el seu periòdic, La Comarca de Lleida, i ben aviat, tot això s'esdevenia a primers d'aquest segle, sortia l'òrgan de la Lliga Regionalista, que es va titular La Veu del Segre, en les columnes de la qual aparegueren les signatures dels seus fundadors Joan Rovira i Agelet, Manuel Gaya i Tomàs, que, però, no tenia res de polític, ans sí, hi feia solament quadrets de costums i hi va publicar un extens aplec de refranys; a més, hi figurava el metge Joan Llorenç Fàbrega, Marian Jaques i Quer, Ramon Aigé i Rosselló i algun altre, cap d'ells jove. (SERRA BOLDÚ 1933: 56-58)

Com deia Serra Boldú, la fita principal del grup de precursors que identifica fou la de mantenir el catalanisme actiu, amb molt pocs elements, i promoure els primers Jocs Florals de Lleida el 1895, però de cap manera fou l'iniciador del catalanisme, un honor que hem de reservar al Tranquil Taller i els seus fundadors, entre els quals va destacar, de forma molt especial, el metge Frederic Castells Ballespi.

³⁴ *Anuario del comercio, de la industria, de la magistratura y de la administración*. 1882, p. 1065.

³⁵ *El Diluvio*, 29-04-1882, p. 10.

APÈNDIX: FREDERIC CASTELLS BALLESPÍ

Frederic Castells i Balleispí (Lleida, 01-01-1851 – Tona [Barcelona], 1897), metge de professió,³⁶ era fill del també metge Martí Castells i Melcior, relacionat amb el Partit Radical, liderat per Víctor Balaguer. Va ser germà de Martina Castells (Lleida, 23-07-1852 – Barcelona, 21-01-1884), una de les primeres metgesses catalanes que aconseguí el grau de doctora, i dels també metges Camil (1854-1896) i Rosend (Lleida, 1868 – Barcelona, 1942), ambdós també reconeguts republicans.

Casat amb Teresa Cumella Cardona, va formar una família nombrosa de cinc fills, dels quals només un, Constancio Castells Cumella (Barcelona, 1887 - Montevideo, 1922), es va fer metge i es traslladà a viure a l'Argentina i l'Uruguai.

Frederic Castells va estudiar el Batxillerat a Lleida (1865), es va llicenciar a la Universitat de Barcelona (1871) i es va doctorar a Madrid amb la tesi *Exploración y crítica de la doctrina médica y filosófica sobre la vida*. Va exercir a Lleida com a metge de Beneficència en 1872 i amb consulta fins al maig del 1881, data en la qual es traslladà a Barcelona. Allí va tenir diversos càrrecs relacionats amb la higiene civil. Professionalment, va exercir i compaginar el càrrec d'inspector d'Higiene de la província de Barcelona i el de director de Sanitat del Port de Barcelona (nomenat en 1887), a més del d'Inspector Municipal de Sanitat i la seva activitat a l'Acadèmia d'Higiene. En 1884 era vicepresident de la secció d'higiene del Govern Civil.

Estudià els aspectes mèdics i socials de la prostitució i va crear amb el doctor Ronquillo el primer hospital per acollir prostitutes (Nostra Senyora de la Mercè). En 1889 va fundar i començà a dirigir la *Revista de Higiene y Policía Sanitaria*, i des del 1893, el *Boletín de la Academia de Higiene*, portaveu de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya (AHC), institució fundada el 1887. També col·laborà en altres revistes com *Revista de Ciencias Médicas*, *Gaceta Médica Catalana* i *Enciclopedia Médico Farmacéutica*. En molts dels seus articles va lluitar contra l'intrusisme en la Medicina i el curanderisme.

En política es distingí com un dels primers republicans catalanistes de Ponent, participant en el Primer Congrés Catalanista celebrat a Barcelona l'octubre de 1880, com a representant del Tranquil Taller, associació que va presidir.

Un cop establert a Barcelona, va participar en el PDRE, liderat per Pi i Margall a nivell estatal i per Valentí Almirall a Catalunya fins a l'estiu de 1881. Així, el maig de 1881 va formar part de la candidatura republicana del Comitè Democràtic Federalista de Barcelona a les eleccions municipals.³⁷

Va participar i va signar, amb el seu germà Camil, el projecte de Constitució aprovat pel Congrés Regional Federalista de Catalunya el 2

de maig de 1883, que preveia l'Estat Català dins la Federació Espanyola. Maçó, fou gran expert de la Gran Lògia (Maçònica) Simbòlica Catalana creada el 24 d'agost de 1886, que proclamava l'autonomia de Catalunya i la República federal per Espanya. Castells fou secretari arxiver de la Gran Lògia Simbòlica Nacional.

En 1885 va impartir una conferència al Centro Democrático Federalista titulada «De los poderes federales en general.—Atribuciones que los mismos deben tener para cumplir los objetos del federalismo.—Comparación de dichos poderes con los del sistema unitario».³⁸ A més, va participar poc després, el febrer de 1886, en la constitució del Comitè Regional Federal de Barcelona, inspirat en les idees de Francesc Pi i Margall, i en 1892 apareixia com a representant del Comitè Federal de Lleida, presidit efectivament pel seu germà Camil i honoràriament per Miquel Ferrer Garcés, per la qual cosa considerem que va fluctuar del federalisme catalanista al pimargallisme en els darrers anys de la seva vida.³⁹ En aquest sentit, en 1888 formava part de la directiva del Centro Republicano Federalista, presidit per Vallés i Ribot, amb el càrrec de bibliotecari.⁴⁰

Dedicat els darrers anys de la seva vida majorment a la Medicina, va escriure diversos treballs. Tanmateix, mentre feia una inspecció de febre groga a Tona per erradicar aquesta epidèmia, va contraure la malaltia i va morir prematurament el setembre de 1897.

Va escriure:

- *Las Casas de Maternidad y Expósitos, de beneficencia provincial de Lérida, en 1873*, 1874.
- *Discurso leído en el solemne acto de recibir la investidura de doctor en la Facultad de Medicina, Lérida*, Imprenta de José Sol e hijo, 1874.
- *Del histerismo considerado en sus relaciones con algunas enfermedades localizadas*, Barcelona, Est. Tip. de los Sucesores de N. Ramírez y C^a, 1882.
- *Las cardiopatías en las prostitutas. Último trimestre de reconocimientos de 1884*, 1884.
- *Gripe de forma tifoidea*, Barcelona, Imp. de Amat y Martínez, 1892.

Va traduir:

- Octave Terrillon, *Asepsis y antisepsis quirúrgicas*, Barcelona, Tip. de Ronsard, 1894.
- Albert Mathieu, *Terapéutica de las enfermedades del estómago y del intestino*. Barcelona, Tip. La Académica de Serra Hermanos y Russell, 1895.

³⁶ Vegeu una biografia, adreçada al seu perfil professional, a «Galeria de Metges Catalans»: <http://www.galeriametges.cat/galeria-fitxa.php?icod=MDM> (consulta: 7 de maig de 2020).

³⁷ *El Diluvio*, 01-05-1881, p. 10.

³⁸ *La República*, 14-01-1885, p. 2.

³⁹ *La República*, 16-02-1886, p. 2, i *El Nuevo Régimen*, 02-07-1892, p. 6.

⁴⁰ *El Federal*, 12-08-1888, p. 1.

BIBLIOGRAFIA

MACHETTI (1995): Sandro Machetti, *El pre-cinema a Lleida (Cultura i espectacles pre-cinematogràfics i el seu públic entre 1845 i 1896)*, Lleida, Pagès.

MARTÍ (2015): Esther Martí, *L'art i la vida artística a les terres de Lleida, 1875-1936. Lectura sistèmica d'una perifèria*, Tesi doctoral, Universitat de Lleida.

SERRA BOLDÚ (1933): Valeri Serra Boldú, «Dels primers anys del catalanisme a les terres de Lleida», *La Revista*, p. 56-58.

SOL i TORRES (1990): Romà Sol i Carme Torres, «Lo Tranquil-Taller», *La Mañana*, 10-02-1990, p. 2.